

Tilaa uusille tarinoille

Kuusamon kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2020–2023

Sisällysluettelo

Johdanto	3
1 Suunnitelman suhde kaupungin muihin suunnitelmiin	4
2 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytila ja palvelutarpeet.....	5
3 SOTE-uudistuksen ennakoitavat vaikutukset lasten ja nuorten palvelujen järjestämiseen (LAPE-työ) .	7
4 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja kasvuolojen kehittäminen.....	8
5 Liikunta- ja kulttuuripalvelut.....	9
6 Lapsinäkökulman huomioon ottaminen yhdyskuntasuunnittelussa	10
7 Lasten, nuorten ja lapsiperheiden peruspalveluista huolehtiminen	10
7.1 Varhaiskasvatus	10
7.2 Esiopetus	11
7.3 Nuorisopalvelut	11
8 Lasten ja nuorten osallisuus ja vaikuttaminen	12
9 Vanhempien ja huoltajien tukeminen kasvatustehtävässä ja tuen tarpeen tunnistaminen	14
10 Lapsen ja nuoren kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen.....	15
10.1 Erityisopetus ja opiskeluhoito	17
10.2 Toisen asteen erityisopetus ja erityinen tuki	18
11 Lapsen huomioon ottaminen aikuisten palveluissa	19
12 Ennaltaehkäisevät palvelut.....	20
13 Sosiaalihuoltolaki.....	21
14 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu	23
15 Seuranta ja arviointi.....	26
16 Yhteenveto	28
17 Keskeiset toimenpide-ehdotuksen lasten ja nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseksi	29
Liitteet.....	31

Johdanto

Kuusamon kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma ohjaa, johtaa ja kehittää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävää työtä. Suunnitelman avulla pyritään varmistamaan lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvän toiminnan suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus, pitkäjänteisyys sekä yhteistyö eri toimijoiden välillä. Muut lasten, nuorten ja perheiden palveluja ohjaavat lakisääteiset ja suositusten mukaiset suunnitelmat ovat osa hyvinvointisuunnitelmaa (liitteet).

Hyvinvointisuunnitelmassa luodaan kuva Kuusamon kaupungin toteuttamasta lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointipolitiikasta sekä lapsille, nuorille ja perheille tarjottavien palveluiden sisällöstä ja painotuksista, palvelujen toimivuudesta, vastaavuudesta, riittävydestä ja resursseista suhteessa palvelutarpeeseen.

1 Suunnitelman suhde kaupungin muihin suunnitelmiin

Kuusamon kaupunginvaltuuston 28.9.2020 hyväksymän kaupunkistrategian arvoperustana on *Rakkaus lähimmäiseen ja luontoon – Kuusamo on perheille paras*. Kuusamo tarjoaa lapsiperheille turvallisen ympäristön ja monipuoliset palvelut kaupunkimaisesti, ympäristöä kunnioittaen ja lähellä asukkaiden arkea. Syyskuussa 2020 on toteutettu kuusamolaisille osoitettu lapsiperheiden kokemuskysely. Kyselyn tulokset julkaistaan alkuvuodesta 2021 ja huomioidaan lapsiperheille suunnattujen toimintojen suunnittelussa.

Kuusamon kaupungissa ei ole olemassa systemaattisia eri tasoilla toimivia lapsivaikutuksia arvioivia menetelmiä. Lasten edun huomioimiseksi kunnassa tarvitaan menetelmiä ja työkaluja. Toimenpiteenä luodaan työkaluja kaikille palvelualueille lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamiseksi ja lasten kuulemiseksi päätöksenteon ja toiminnan tueksi.

Hyvinvointisuunnitelma on samalla Lastensuojelulain (417/2007 § 12) mukainen suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnassa. Lain mukaan kunnanvaltuusto hyväksyy suunnitelman sekä seuraa ja arvioi sen toteutumista vähintään kerran valtuustokauden aikana. Valtuuston tulee ottaa suunnitelman toteuttaminen huomioon kunkin vuoden talous- ja toimintasuunnitelmassa. Suunnitelma ohjaa konkreettisesti kunnan hyvinvointi- ja lastensuojelupolitiikkaa. Suunnitelmien avulla valtio myös seuraa lasten ja nuorten hyvinvointityötä ja lastensuojelun toteuttamista kunnissa. Suunnitelma on laaja-alainen ja koskee lasten ja nuorten kasvuoloja, hyvinvoinnin edistämistä ja epäkohtien ehkäisemistä, vanhemmuuden tukea sekä lasten ja nuorten erilaisia palveluja mukaan lukien lastensuojelupalvelut.

Lastensuojelulain 12 §:n mukaan hyvinvointisuunnitelman tulee sisältää tiedot:

1. lasten ja nuorten kasvuoloista sekä hyvinvoinnin tilasta
2. lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista
3. lastensuojelun tarpeesta kunnassa
4. lastensuojeluun varattavista voimavaroista
5. lastensuojelulain mukaisten tehtävien hoitamiseksi käytettävissä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä
6. yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä
7. suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 9 § edellyttää lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraamista ja edistämistä. Kunnallisten viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä lasten ja nuorten hyvinvointia sekä poistettava kasvuolojen epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä. Sosiaalihuollosta vastaavan viranomaisen on välitettävä tietoa lasten ja nuorten kasvuoloista ja sosiaalisista ongelmista sekä annettava asiantuntija-apua muille viranomaisille samoin kuin kunnan asukkaille ja kunnassa toimiville yhteisöille.

Sosiaalihuoltolain 10 § mukaan lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on huolehdittava siitä, että näiden palvelujen avulla tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lasten kasvatuksessa ja saadaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Tarvittaessa on järjestettävä erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. Palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2020–2023 on laadittu päivittämällä aikaisempi hyvinvointisuunnitelma (2016) ajantasaisella tiedolla.

Hyvinvointisuunnitelman runko muodostuu lasten ja nuorten palvelujen keskeisistä periaatteista, linjauksista sekä asiakirjoista, joissa määritellään

lasten ja nuorten palvelujen tavoitteet ja sisällöt. Lapsiperheiden, lasten ja nuorten palvelutarpeet ja kehittämiskohteet on kirjattu valtuuston hyväksymään laajaan hyvinvointikertomukseen. Vuosittaiset tavoitteet ja toimenpiteet määritellään talousarvion ja käyttösuunnitelman yhteydessä ja suunnitelman toteutumista arvioidaan tilinpäätöksen yhteydessä.

2 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytila ja palvelutarpeet

Kuusamo on lapsiperheille houkutteleva, suotuisa ja turvallinen elinympäristö. Kaupungin perheille tarjottavat palvelut ovat vahvat, ja ennaltaehkäiseviä palveluita on tarjolla koko maan ja maakunnan keskiarvoa enemmän millä tahansa mittareilla arvioituna. Lapsiperheiden viihtyminen paikkakunnalle edellyttää korkeaa laatua kaikissa heidän arkeaan tukevista palveluista. Perheet eivät ole pelkästään palvelujen käyttäjiä. Heidän ideansa, toiveensa, aktiivisuutensa ja tavallisen arjen pyörteet tuovat palvelujen järjestäjälle välttämätöntä tietoa ja asiantuntemusta siitä, mikä on oikeasti tärkeää.

Kuusamolaisien lapsiperheiden kokemuksia on kartoitettu viimeksi ajalla 14.–30.9.2020 avoimella Lapsiperheiden kokemusten kyselyllä, jonka on toteuttanut Kuusamon Lapsiperheiden työryhmä yhdessä Mannerheimin lastensuojeluliiton kanssa. Kyselyyn on vastannut 174 henkilöä, ja kyselyn tulokset julkaistaan marraskuussa 2020. Tulosten pohjalta tehdään konkreettinen toimenpidesuunnitelma lapsiperheiden elinympäristön ja palveluverkoston kehittämiseksi.

Kuusamon tilastotietoa (Sotkanet)

Kuusamon kaupungin väestörakenne

	2017	2018	2019
Väkiluku 31.12.	15386	15207	15134
0–6–vuotiaita väestöstä %	6,7	6,2	5,8
7–15–vuotiaita väestöstä %	9,8	10,1	10,3
15–64–vuotiaita väestöstä %	59,0	58,4	57,5
18 vuotta täyttäneitä väestöstä %	81,3	81,6	81,8
65 vuotta täyttäneitä väestöstä %	25,5	26,5	27,4
Varhaiskasvatusikäisten lasten määrä	1028	941	882
Perusopetusikäisten lasten määrä	1508	1536	1559
Lapsiperheitä perheistä %	32,2	31,8	31,3
Yhden vanhemman perheitä lapsiperheistä %	19,4	19,4	19,7
Ahtaasti asuvat lapsiasuntokunnat %	29,8	28,4	28,3
Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet %	10,1	10,3	10,7

Lapsiperheille haasteita tuo pienituloisuuden ja pienituloisten lapsiperheiden määrän kasvu. Pienituloisuuden syynä ei ole välttämättä vanhempien sairaus tai työttömyys. Sosiaaliturvan rakenteiden vuoksi myös työssäkäyvien tai opiskelevien vanhempien perheiden tulotaso voi olla hyvin alhainen. Kuusamossa lapsiperheiden asumiskustannukset ovat korkeampia kuin monissa muissa seutukunnissa.

Lapsiperheille on Kuusamossa hyvin saatavilla asuntoja. Lapsiperheiden ahtaasti asuminen on selvästi vähäisempää kuin koko maassa keskimäärin. Asumisen ongelmiin pyritään vastaamaan täydentävällä toimeentulotuella ja asumisen ohjauksella. Kuusamossa ei ole asunottomia lapsiperheitä.

Perusopetuksen päättäneistä 47 % jatkoi lukiokoulutukseen ja 53 % ammatilliseen koulutukseen. Lukiokoulutuksen keskeyttämisprosentti oli 4,8 % ja ammatillisen koulutuksen keskeytti 9,7 %.

Naturpolioksen hallinnoiman Mahdollisuuksien Pohjoinen – JobBoost Koillis-Suomi hankkeen tavoite: ”Työllisyyspalvelupisteen yhteyteen rakennetaan Ohjaamo palvelemaan alle 30-vuotiaiden asiakkaiden tarpeita. Tarkoituksena on rakentaa samaan tilaan ns. kaikenikäisten ohjauspalvelupiste sekä erikseen nuorten Ohjaamo, jonka palvelut ovat suunnattu vain alle 30-vuotiaille.

	2017	2018
Keskiasteen koulutuksen saaneet % yli 20-vuotiaista	50,3	50,7
Korkea-asteen koulutuksen saaneet % yli 20-vuotiaista	21,0	21,5
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat %	7,1	7,5
Nuorisotyöttömät 18–24-vuotiaista %	22,5	15,3

Kouluterveyskysely 2019 Kuusamo

	4.–5. lk	8.–9. lk	lukion 1.–2. lk	ammatillinen oppilaitos
Erittäin tyytyväinen elämäänsä %	53,0	30,6	28,1	39,2
Kokee terveydentilansa keskimääräiseksi tai huonoksi %	6,8	17,9	23,0	22,0
Kokee pystyvänsä vaikuttamaan elinympäristönsä asioihin %		74,0	82,3	78,2
Kokee kuuluvansa itselleen tärkeään ryhmään tai yhteisöön %		70,5	77,4	74,8
Ollut huolissaan mielialastaan kuluneen 12 kuukauden aikana %		28,6	41,1	20,9
Tupakoi päivittäin %		4,5	7,8	15,7
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa %		9,8	16,4	25,6
Käyttää alkoholia viikoittain %		3,7	7,8	15,0
Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran %		4,0	11,2	9,9
Vähintään tunnin päivässä liikkuvat %	47,1	25,3	15,5	13,2
Ei yhtään läheistä ystävää %	1,1	9,6	8,8	8,1
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa %	5,5	4,8	0,0	0,8
Hyvä keskusteluyhteys vanhempien kanssa %	58,6	42,9	43,5	45,8
Harrastaa jotain vähintään yhtenä päivänä viikossa %	91,8	97,1	98,3	86,7

Vuoden 2018 päihdetilannekyselyssä 13–17-vuotiailta on kysytty mm. mihin päihteiden käytöstä aiheutuviin haittoihin Kuusamossa tulisi erityisesti puuttua; millaisia keinoja Kuusamossa tulisi käyttää päihdehaittojen ehkäisemiseksi ja millaista ehkäisevää päihdetyötä toivotaan tehtäväksi. Kuusamossa toimii **ennaltaehkäisevän päihdetyön työryhmä**, joka koordinoi koulutusta, kampanjoita ja monialaista yhteistyötä päihdeidenkäytöstä aiheutuvien yksilöllisten ja yhteisöllisten haittojen ehkäisemiseksi.

Pohjois-Suomen aluehallintoviraston 30.9.2020 julkaiseman tiedotteen mukaan kuntien ehkäisevän päihdetyön rakenteet ovat vahvistuneet, ja Pohjois-Suomessa tilanne on hyvällä tasolla. Hyvät rakenteet antavat mahdollisuuden ehkäisevän päihdetyön vahvempaan huomioimiseen kunnissa, käytännön toimiin päihdehaittojen ehkäisemiseksi ja kunnan elinvoimaisuuden edistämiseksi (vrt. Kuusamon kaupungin strategia 2020). Kuusamossa on nimetty ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö ja monialainen työryhmä. Rakenteiden lisäksi tarvitaan riittävää resurssointia, monialaisia ja motivoituneita toimijoita sekä konkreettisia toimia, joiden vaikutuksia seurataan ja arvioidaan.

Vaikuttavilla, laadukkailla ja oikea-aikaisilla peruspalveluilla voidaan ennaltaehkäistä ongelmien syntyä ja vähentää erityispalvelujen käyttöä. Hyvin toimivat peruspalvelut muodostavat kuntalaisten palvelujen ytimen. Erityispalveluilla tuetaan yksilöiden selviytymistä silloin kun peruspalvelut eivät riitä. Tämä edellyttää eri palveluiden, resurssien sekä osaamisen yhteistarkastelua. Tavoitteena on, että palvelut kootaan kuntalaisen näkökulmasta saumattomiksi palveluketjuiksi lisäämällä eri toimijoiden ja osaajien yhteistyötä.

Hyvinvointia edistää myös lasten, nuorten ja lapsiperheiden osallisuuden vahvistaminen. Kuntalaisten hyvinvointia edistetään ja ongelmia ehkäistään parhaiten tukemalla heitä pärjäämään arjessa ja toimimaan aktiivisena yhteisönsä jäsenenä.

3 SOTE-uudistuksen ennakoitavat vaikutukset lasten ja nuorten palvelujen järjestämiseen (LAPE-työ)

Sote-uudistuksen tavoitteena ovat yhdenvertaisemmat palvelut, hyvinvointi- ja terveyserojen vähentäminen sekä kustannusten kasvun hillitseminen. Kunnan yhteinen hyvinvointipolitiikka ja hyvinvointia edistävien toimien sekä ennaltaehkäisevän työn rooli ja kokonaisuus ovat uusien haasteiden edessä. Kunnissa tarvitaan yhteistä tietojohdantaa ja strategisia tavoitteita vielä nykyistäkin enemmän, jotta kuntalaisten hyvinvoinnin kokonaisuus pysyy hallinnassa. Sosiaalihuoltolaki ja korjattu lastensuojelulaki ovat tuoneet osaltaan muutostarpeita lasten, nuorten ja perheiden palveluihin.

Hallitusohjelman mukainen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2016–2019 oli ensimmäinen vaihe. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) toimeenpanoa jatketaan vuosina 2020–2022 Sanna Marinin hallitusohjelman linjausten mukaisesti. Valtionavustuksilla kehitetään perhekeskuksia ja arjen varhaista tukea sekä lasten ja nuorten matalan kynnyksen päihde- ja mielenterveyspalveluita. Ohjelman avulla halutaan vahvistaa erityisesti seuraavia asioita:

- Perhekeskukset ja lasten, nuorten ja perheiden varhainen tuki arjessa
- Lasten ja nuorten matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalvelut
- Lastensuojelun monialaisuus

Kuusamossa on tehty kuntakohtainen **Lape juurruttamis- ja kehittämissuunnitelma** vuosille 2020–2025 maakunnallista valmistelua varten. Erityisesti hallinnon toimien tavoitteena on ottaa käyttöön **lapsivaikutusten arviointi** työkaluna lasten, nuorten ja lapsiperheiden elämää koskevassa päätöksenteossa. Pohjois-Pohjanmaan osalta Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma on siirtynyt tammikuussa 2020 maakuntaliitosta Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiriin alaisuuteen osaksi Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusohjelmaa.

Kuusamon kaupungin hyvinvoinnin toimintasuunnitelmassa vuodelle 2020 on kirjaus nykyistä lapsi- ja perhelähtöisemmistä, vaikuttavammista, kustannustehokkaammista ja paremmin yhteen sovitetuista palveluista. Kuusamossa luodaan sähköinen perhekeskusmalli sekä toteutetaan LAPE-juurruttamisohjelman vuoden

2020 konkreettiset toimenpiteet, tavoitteet ja tehtävät. Sähköinen perhekeskus tulee sijaitsemaan Kuusamon kaupungin uudistetuilla kotisivuilla.

Pohjois-Pohjanmaan maakunnan Popsote-valmistelun **Lapset, nuoret, perheet – kehittämishojelman** kehittäjäverkosto on aloittanut työskentelynsä lokakuussa 2020 maakunnallisten toimintamallien luomiseksi ja kunkin alueen palvelujen vahvistamiseksi. Kehittämisohjelmalle on nimetty Koillismaalta edustajat.

4 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja kasvuolojen kehittäminen

Kuusamon kaupungin **laajassa hyvinvointikertomuksessa 2017–2021** on kuvattu lasten, nuorten ja lapsiperheiden nykytilaa ja palvelutarpeita keskeisten indikaattoreiden avulla. Asiakirjassa todetaan, että valtaosa lapsista ja lapsiperheistä voi hyvin, mutta huono-osaisuus kasautuu osalle perheistä. Hyvinvointitiedon pohjalta on noussut esiin tarve tukea aikuisten ja lasten välistä kohtaamista ja vuorovaikutusta.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin kansallisiksi indikaattoreiksi on määritelty

- materiaallinen elintaso
- kasvuympäristön turvallisuus
- terveys ja hyvinvointi
- koulu ja oppiminen
- perhe, vapaa-aika ja osallisuus
- yhteiskunnan tarjoama tuki ja suojelu

Kuusamon kunnan hyvinvointikertomus toteutetaan Kuntaliiton hallinnoiman sähköisen hyvinvointikertomuksen mallin mukaisesti. Hyvinvointikertomuksen valmistelutyötä on käsitelty hyvinvointityöryhmässä. Hyvinvointinäkökulmana liittyvät toimenpiteet valmistellaan ja kootaan hyvinvointityöryhmässä. Hyvinvointikertomuksen valmistelutyöhön on pyydetty tietoja eri toimialoilta, ja hyvinvointityöryhmän jäsenet ovat toimineet oman toimialansa yhdyshenkilöinä hyvinvointikertomustyössä.

Kuusamon kaupungissa hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kytketty osaksi kuntasuunnittelua ja tavoitteet nivottu olemassa oleviin strategioihin. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kokonaisuudesta vastaa kaupungin johtoryhmä, jonka alaisena toimii erillinen hallinnonalojen edustajista koostuva hyvinvointityöryhmä ja keskushallinnon osallisuus- ja hyvinvointipalveluissa toimiva **hyvinvointikoordinaattori**.

Kuusamossa on nähty tärkeäksi panostaa kaikenikäisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Hyvinvointi – näkökulmasta keskeisenä toimijana on kuusamolainen ihminen, jonka toiminta oman ja lähiyhteisönsä hyvinvoinnin ja osallisuuden rakentajana, edistäjänä ja toteuttajana korostuu. Hyvinvointinäkökulmasta luodaan aktiivista perhe- ja nuorisopolitiikkaa. Kaupungin roolina on osaltaan luoda edellytyksiä ihmisten ja yhteisöjen toiminnalle. Perheiden ja työikäisten hyvinvointi säteilee niin lapsiin ja nuoriin kuin vanhuksiinkin. Hyvinvoivat työikäiset jaksavat pitää huolta itsestään, lapsistaan ja vanhemmistaan sekä ikääntyvät itse hyvinvoivina. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen toteutuu, kun kaikki hallintokunnat sitoutuvat tavoitteisiin ja yhdistävät asiantuntemuksensa, osaamisensa ja voimavaransa toimenpiteiden toteuttamiseen.

Kuntalaisten hyvinvointi ja terveys lisääntyy, kun seuraaviin päämääriin liittyvät tavoitteet saavutetaan ja toimenpiteissä onnistutaan:

1. Osallisuuden rakentaminen. Aktiivinen, omatoiminen ja hyvinvoiva kuusamolainen. Kuusamolaisten hyvinvointi parane.
2. Aktiivinen perhe- ja nuorisopolitiikka
3. Tasapuoliset mahdollisuudet toimivaan arkeen

4. Toimivat yhteisöt, kumppanuudet ja palvelut

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma

https://www.hyvinvointikertomus.fi/ci/user_uploads/2354/Kuusamon_kaupungin_lapsi-ja_nuorisopolitiikkaohjelma_nettiversio.pdf

Kuusamossa on perustettu moniammatillinen ja poikkihallinnollinen lapsiperheiden palveluja kehittävä työryhmä, LAPE-työryhmä. Mukana ryhmässä on kaupungin, seurakunnan ja järjestöjen lapsi- ja perhetyötä tekeviä sekä nuorisovaltuuston edustaja. Työryhmän tekee kehittämis- ja juurruttamissuunnitelman määräajoin. Nyt voimassa oleva suunnitelma on vuosille 2020–2025. Työryhmän tehtäviin kuuluu muun muassa Lapset puheeksi-toimintamallin jalkauttamisen tukeminen sekä lapset puheeksi-keskusteluissa nouseiden alueella tai koko kuntaa koskevien kehittämistarpeiden kokoaminen ja eteenpäin vieminen. LAPE-työryhmä toimii myös päättävälle hallintoelimelle lapsinäkökulman ja arjen tiedon välittäjänä. LAPE-työryhmän seuraavia kehitysaskelaita määrittää MLL:n Pohjois-Pohjanmaan piirin kanssa yhteistyössä järjestettävässä **Lapsiperheiden kokemustiedon kartoituksessa** esiin nousevat palveluiden kehittämisen kohteet.

5 Liikunta- ja kulttuuripalvelut

Terveysliikuntaa ja hyvinvointiaktiivisuutta edistetään parhaiten tukemalla lapsen ja nuoren mahdollisuuksia toteuttaa liikunnallista elämäntapaa yhteistyössä eri kasvu- ja kehitysympäristöissä toimivien tahojen kanssa. Harrastusten ja liikuntapaikkojen ohella arkisissa tilanteissa tapahtuva liikkuminen ja liikuttaminen edistävät myönteistä ja aktiivista asennetta liikuntaa kohtaan. Terveyden edistämisen näkökulmasta erityisesti istumisen vähentämiselle on yhteiskunnassamme suuri tarve, myös lasten ja nuorten osalta. Myönteiset liikuntatottumukset vahvistavat lasten ja nuorten itsetuntoa, sosiaalisia suhteita, yhteisöllisyyttä ja terveyttä. Liikunnallisen ja aktiivisen elämäntavan lisäämisellä voidaan myös kaventaa terveys- ja hyvinvointieroja.

Tasa-arvoinen taide ja kulttuuri ovat keskeisiä hyvinvointitekijöitä. Erilaiset harrastus- ja järjestötoiminnat sekä liikunta edistävät myös hyvinvointia. Lapsilla ja nuorilla on erilaiset mahdollisuudet harrastamiseen ja itsensä toteuttamiseen riippuen asuinpaikasta, perheen varallisuudesta tai vanhempien voimavaroista kannustaa harrastuksissa.

Lapsille ja nuorille olisi turvattava taiteen, kulttuurin ja liikunnan saavutettavuus ja saatavuus. Vähävaraisten tai syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksia mahdollistetaan esimerkiksi edullisten harrastusliikuntamahdollisuuksien, liikuntaneuvonnan ja lähiliikuntapaikkojen sekä koulun kerhojen kautta. Yhteistyö kolmannen sektorin ja seurakunnan kanssa on oleellista. Taide- ja kulttuuripainotteista kerhotoimintaa koulujen tiloissa tulee järjestää lapsia kuullen jokaiseen kouluun ja sen järjestämistä on tuettava hyvällä koordinaatiolla. Lapsiperheisiin kohdistuvaan tiedottamiseen tulee panostaa, jotta tieto palveluista tavoittaa perheet.

Kuusamon Musiikkiopiston rooli alkaa vauvamuskareista, ja taiteidenvälisillä ryhmillä pienet lapset tuodaan mukaan toimintaan – esimerkiksi värikylyt. Musiikkiopisto toimii kouluikäisten lasten ja nuorten taidekasvatuksen airueena ja suo myös vähävaraisille nuorille mahdollisuuden harrastaa musiikkia jopa ammattiopintoihin saakka. Sosiaalityö avustaa vähävaraisia perheitä musiikkiopiston lukukausimaksuissa ja soitinvuokrissa.

Kirjasto tarjoaa lainattavaksi monipuolisesti kauno- ja tietokirjallisuutta, musiikkiaineistoa, elokuvia, lehtiä ja pelejä sekä erilaista sähköistä aineistoa. Kirjastossa on ilmaiseksi käytettävissä myös tietokoneita, luku-

sekä näyttelytilaa. Satutuokioita ja muita ilmaistapahtumia järjestetään myös. Lukuharrastus edistää hyvinvointia sekä tukee oppimista.

6 Lapsinäkökulman huomioon ottaminen yhdyskuntasuunnittelussa

Maankäyttö- ja rakennuslaki sekä maankäyttö- ja rakennusasetus velvoittavat alueiden maankäyttöä ja kaavoitusta suunniteltaessa arvioimaan välittömät ja välilliset vaikutukset tarpeellisissa määrin mm. lasten elinoloihin ja elinympäristöön. Maankäytön suunnitteluun kuuluu aina myös lasten ja nuorten olosuhteiden ja tarpeiden huomioiminen. Arvioinnin tekeminen on mahdollista tehdä myös yhteistyössä osallisten kanssa. Vaikutuksia arvioidaan mm. liikenneturvallisuuden, leikkipaikkojen, pelikenttien, koulujen ja puistojen sijoittumisen sekä lasten ympäristöjen ja koulumatkojen osalta.

Yhdyskuntasuunnittelun ja arkkitehtuurin avulla korostetaan alueiden vahvuuksia, rakennetaan paikallista identiteettiä, vahvistetaan heikentyviä alueita, tuetaan elinympäristön turvallisuutta ja terveellisyttä sekä lisätään asukkaiden hyvinvointia. Elinympäristön suunnittelun ja rakentamisen avulla torjutaan alueiden eriytymistä ja edistetään sosiaalista tasa-arvoa myös lasten näkökulmasta.

Kuusamon kaupungissa ei ole olemassa systemaattisia eri tasoilla toimivia lapsivaikutuksia arvioivia menetelmiä. Lasten edun huomioimiseksi kunnassa tarvitaan menetelmiä ja työkaluja. Toimenpiteenä luodaan työkaluja kaikille palvelualueille lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamiseksi ja lasten kuulemiseksi päätöksenteon ja toiminnan tueksi.

7 Lasten, nuorten ja lapsiperheiden peruspalveluista huolehtiminen

7.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden.

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Jokaisella lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetukseen osallistuvalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatusoikeus laajeni lakimuutoksella 1.8.2020 alkaen. Lakimuutoksessa perheiden varhaiskasvatusoikeutta ei enää rajata esimerkiksi vanhemman työn tai opiskelun perusteella.

Kuusamon kaupungin varhaiskasvatuksen toimintamuotoina ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito, avoin varhaiskasvatus ja sen yhteydessä järjestettävä kerho sekä esiopetus ja esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus. Päiväkodeista Petäjäkankaan päiväkotitoiminta ja Porkkatörmän päiväkotitoiminta tarjoavat varhaiskasvatuspalvelua pääsääntöisesti päiväaikaan. Maaseläntien päiväkodissa toimii myös tarpeen mukaan ympärivuorokautinen vuoro- ja kerhotoiminta. Rukan päiväkotitoiminta on myös vuoro- ja kerhotoiminta. Taikareppu tarjoaa avointa varhaiskasvatusta ja kerhotoimintaa. Yksityisinä varhaiskasvatuksen palvelusetelituottajina toimivat Kirsikka, UllaKaisa ja Luontopäiväkotitoiminta Otso.

Esiopetusta järjestetään esiopetuspäiväkodeissa Nilonkankaan, Kirkkokedon ja Tolpanniemen koulun läheisyydessä. Lisäksi esiopetusta järjestetään taajaman ulkopuolella koulujen yhteydessä tarpeen mukaan. Esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta järjestetään tarpeen mukaan.

Näiden toimintamuotojen lisäksi lapsella on mahdollisuus saada kuntouttavaa varhaiskasvatusta. Kuusamon kaupungissa varhaiskasvatuksen erityisopettaja koordinoi ja osallistuu lapsen tarpeiden mukaisen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin.

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja.

Varhaiskasvatuspalvelun lähtökohtana on lapsen varhaiskasvatuksen tarve.

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma, jonka lähtökohtana ovat lapsen etu ja tarpeet. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista, avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

7.2 Esiopetus

Kaikille kyseisenä vuonna 6 vuotta täyttävillä lapsilla tarjotaan kunnan järjestämää maksutonta esiopetusta vähintään 700 tuntia / lukuvuosi. Esiopetus on velvoittavaa: lapsen on osallistuttava kunnan järjestämään esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Esiopetusikäisellä lapsella on oikeus saada esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta. Esiopetuksen oppilashuollon palveluita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä neuvolapalvelut. Lapsille tarjotaan maksuton lounas ja matkan ollessa yli 3 km maksuton koulukuljetus.

Esiopetuksen tavoitteena on omalta osaltaan mahdollistaa hyvä ja turvallinen lapsuus yhteistyössä perheen ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Yhteistyön tavoitteita ovat lapsen kasvatuksen yhdenmukaisuus, jatkuvuus sekä lapsen kasvun riskitekijöiden varhainen tunnistaminen ja tukeminen.

Lapsen polku Lapset puheeksi toimintamallissa käynnistyy varhaiskasvatuksessa. Lisäksi 4-vuotiskeskustelu on moniammatillinen ja verkostomainen lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen teemassa käytävä sääntömääräinen keskustelu.

Lasten ja nuorten hyvää arkea tuetaan kouluilla lisäksi kouluruokailun kouluterveydenhuollon, opiskeluhoitoon ja kerhotoiminnan avulla. Yleisopetuksen 1. ja 2. vuosiluokkien oppilaille järjestetään aamu- ja iltapäivätoimintaa.

7.3 Nuorisopalvelut

Nuorisopalveluiden tehtävänä on luoda erilaisia toiminnallisia ja kasvatuksellisia mahdollisuuksia nuorten vapaa-ajanviettoon sekä omaehtoiseen toimintaan vahvistaen nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä ohjata nuorten turvallista kasvua erilaisissa elämäntilanteissa.

Luomme edellytyksiä tukea ja edistää nuorten yhtäläisiä mahdollisuuksia lisätä hyvinvointiaan.

Työtä tehdään mm. aktiivisen nuorisotalotoiminnan, moniammatilisen yhteistyön ja yhteistyöverkostojen nuorille suunnattujen palveluiden sekä hankkeiden avulla ja kautta.

Parannamme digitaalisten palveluiden saavutettavuutta ja tehostamme henkilökunnan toimintaa uusien sähköisten toimintatapojen ja palveluiden avulla.

Koulujen ja nuorisopalveluiden yhteistyötä toteutetaan ja kehitetään resurssien mukaan.

Nuorten parissa toimivia yhdistyksiä tuetaan avustusten muodossa.

Etsivän nuorisotyön hankkeella pyritään tavoittamaan tuen tarpeessa olevat nuoret ja auttamaan heitä sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään heidän kasvuaan ja itsenäistymistään.

Neuvolan, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut toteutetaan asetuksen mukaisesti. Palvelut ovat suunnitelmallisia ja perustuvat koko perheen huomioimiseen. Suun terveydenhuollossa tehdään tarkastukset koululaisille sekä lisäksi yksilöllisten tarpeiden mukaiset tarkastukset tarvittaessa.

Kolmannen sektorin toimijat ovat mukana lasten, nuorten ja perheiden palveluja suunnitellussa ja ovat oleellinen osa verkostotyötä. Heidän toimintansa on mukana perhekeskusmallissa.

Palveluiden kehittämisessä on erityisen tärkeää panostaa edelleen ennaltaehkäisevään työhön. Kotipalvelua ja perhetyötä on saatavilla kaikille kuusamolaisille perheille.

Opiskeluterveydenhuoltoa sekä koululaisten ja opiskelijoiden ennaltaehkäisevää mielenterveystyötä tulisi edelleen kehittää siten, että koululaisten ja opiskelijoiden psyykkisen tuen ja hoidon palvelut ovat vaikuttavia ja riittävän ajoissa toteutuvia, sekä kehittää ryhmätoimintaa. Erityisesti matalan kynnyksen mielenterveystyötä tukevaa työtä kehitetään peruskoulujen yläkouluille.

Palveluiden kehittämisessä on erityisen tärkeää panostaa edelleen ennaltaehkäisevään työhön. Kotipalvelua ja perhetyötä on saatavilla kaikille kuusamolaisille perheille.

Opiskeluterveydenhuoltoa sekä koululaisten ja opiskelijoiden ennaltaehkäisevää mielenterveystyötä tulisi edelleen kehittää siten, että koululaisten ja opiskelijoiden psyykkisen tuen ja hoidon palvelut ovat vaikuttavia ja riittävän ajoissa toteutuvia, sekä kehittää ryhmätoimintaa.

Kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi luodaan mahdollisuuksia omaehtoiselle toiminnalle sekä tuetaan mielekästä elämää lisäävää aikuisten toimintaa.

8 Lasten ja nuorten osallisuus ja vaikuttaminen

Varhaiskasvatuksessa kiinnitetään erityistä huomiota, että lapsilla olisi mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa ikä ja kehitystaso huomioiden toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisön jäsenenä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuuden vahvistaminen varhaiskasvatuksessa lähtee liikkeelle sensitiivisestä kohtaamisesta. Osallisuuden mahdollistavina toimintamuotoina on esiopetuksessa, esimerkiksi lasten kokoukset ja lasten toiveiden ja ideoiden aktiivinen kysyminen.

Kuntalain 26 § mukaan kunnanhallituksen on asetettava **nuorisovaltuusto** tai vastaava nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi. Kuusamossa lasten ja nuorten vaikuttamiskanavat yhteistyössä nuorisopalveluiden ja koulujen kanssa ovat toimineet vuodesta 2001 lähtien.

Nuorisovaltuuston toimintasääntö:

Toiminta-ajatus ja -periaatteet

Kuusamon nuorisovaltuusto on 13 – 20 -vuotiaiden kuusamolaisien nuorten yhteistyöelin, joka edustaa kuusamolaisia nuoria.

Nuorisovaltuusto vastaa kuntalain 26 §:n vaatimukseen nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamisesta.

Nuorisovaltuuston toiminta on sitoutumatonta.

Nuorisovaltuusto on kasvatusta- ja sivistyslautakunnan alainen toimikunta.

Nuorisovaltuuston tehtävät

Nuorisovaltuuston tehtävät ovat:

- lisätä ja parantaa nuorten osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuuksia,
- huolehtia, että nuoria kuullaan heitä koskeissa asioissa ja toimia sanansaattajana nuorten ja päättäjien välillä,
- pyrkiä kehittämään nuorten vaikuttamismahdollisuuksia erityisesti nuoria koskevat kunnan palveluissa.
- kannustaa kaikkia nuoria olemaan aloitteellisia, tekemään, vaikuttamaan ja ajattelemaan itse,
- toimia esimerkkinä muille nuorille.

Lisäksi nuorisovaltuusto voi:

- järjestää keskustelutilaisuuksia ja koulutuksia,
- ottaa kantaa, tehdä esityksiä, antaa lausuntoja ja ehdotuksia nuoria koskeissa asioissa,
- hoitaa muut nuorisovaltuuston toimialaan kuuluvat kunnanhallituksen tai muiden toimielinten sille antamat tehtävät.

Nuorisovaltuuston tai sen nimeämän edustajan tehtävänä on toimia Kuusamon nuorten virallisena edustajana Kuusamon kaupungin eri toimielimissä ja työryhmissä kutsuttaessa.

Jokaisella koululla toimii Perusopetuslain 47 a§:n mukainen oppilaskunta, jota kutsutaan Keduksi. Sen lisäksi muita oppilaita osallistavia menetelmiä ovat vertaisvittelijatoiminta, tukioppilastoiminta ja välituntiliikuttajatoiminta

Lasten ja nuorten osallistuminen palvelujen suunnitteluun ja kehittämiseen tulisi varmistaa rakenteiden kautta koko kaupungin tasolla. Lapset ja nuoret tulee osallistaa ja aktivoida heitä koskevien suunnitelmien ja toimenpiteiden laatimisessa (esim. lape-työssä nuorten edustaja). Heidä tulee ottaa entistä vahvemmin mukaan mm. koulu- ja oppilaitoskohtaiseen opiskeluhoitoon ja koulun toiminnan suunnittelutyöhön. Osallisuuden edistämiseen ja kuulemiseen on olemassa lukuisia hyviä työmenetelmiä ja myös koulutettuja kokemusasiantuntijoita. Heidän asiantuntemuksensa käyttöä palvelujen suunnittelussa on syytä hyödyntää yhä enemmän.

9 Vanhempien ja huoltajien tukeminen kasvatustehtävässä ja tuen tarpeen tunnistaminen

Kaikilla kunnan viranomaisilla on velvollisuus pyrkiä tukemaan vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Kasvatuksen tukemisella tarkoitetaan laajasti ottaen kaikkia sellaisia eri viranomaisten yhteistyöhön perustuvia toimia, joilla pyritään kehittämään lapsiperheiden ja heidän välittömän arkiympäristönsä mahdollisuuksia edistää lasten suotuisaa kasvua ja kehitystä. Lähtökohtaisena periaatteena on, että lapsia ja nuoria tuetaan ensisijaisesti heidän luonnollisissa arki- ja kehitysympäristöissään. Jokainen lapsi, nuori tai lapsiperhe voi tarvita tukea elämän eri tilanteissa eripituisia aikoja. Oikea-aikaisen tuen tarjoaminen vähentää yleensä muiden toimenpiteiden tarvetta jatkossa.

Kuusamon kaupungissa vanhempia tuetaan heidän kasvatustehtävässään kunnan peruspalvelujen piirissä. Kaikissa lapsiperheiden palveluissa on otettu käyttöön *Lapset puheeksi – keskustelu*, jota tarjotaan tietyissä ikäkausissa kaikille vanhemmille. Lapset puheeksi – keskustelussa käydään yhdessä läpi lapsen ja nuoren arjen asioita kotiin, varhaiskasvatukseen ja kouluun sekä harrastuksiin ja vapaa-aikaan liittyen. Tavoitteena on tunnistaa lapsen ja nuoren hyvinvoinnin kannalta keskeiset tekijät ja pohtia sitä, kuinka niitä voidaan tarvittaessa tukea. Tarkoituksena on lisätä yhteistä ymmärrystä lapselle ja nuorelle tärkeistä asioista, jotka vaikuttavat hänen hyvinvointiinsa ja arjen sujumiseen. Pyrkimyksenä on vahvistaa vanhemmuutta, lapsen ja vanhemman myönteistä suhdetta sekä lapsen turvallista ja toimivaa arkea eri kasvu- ja kehitysympäristöissä.

Vanhempien ja ammattilaisten välinen suhde nähdään enenevästi kasvatuskumppanuutena. Monialaisen yhteistyön rakenteilla esimerkiksi neuvolan ja varhaiskasvatuksen toimintamalleilla (4 v tarkastus) halutaan varmistaa, että perhe saa tarvittaessa tiivistä tukea eri elämäntilanteissa varhaisessa vaiheessa ennen ongelmien vaikeutumista. Yhdessä perheen kanssa sovitaan tavoitteet ja tehdään konkreettinen suunnitelma etenemisestä ongelmien ratkaisemiseksi.

Vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä toteutuu monipuolisten tukimuotojen mm. ryhmätoiminnan kautta. Perheitä ohjataan myös kolmannen sektorin palveluihin.

Lapsiperheiden kotipalvelua ja perhetyötä on järjestetty Kuusamossa jo ennen uuden sosiaalihuoltolain veloitetta. Palvelua saa vuosittain n. 100 perhettä.

Esiopsista:

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys esiopetuksessa ja se edellyttää henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyö on luottamuksen rakentamista yhdessä huoltajien, lapsen ja kasvatushenkilöstön kanssa. Tämä edellyttää huoltajien ja henkilöstön keskinäistä ymmärrystä, tukemista ja avointa vuoropuhelua. Yhteistyön lähtökohtana on lapsi ja hänen kokemusmaailmansa. Yhteistyössä on tärkeää, että huoltajat ja henkilöstö sitoutuvat toimimaan yhdessä, tasavertaisina ja toisiaan kunnioittaen. Perheiden ja lasten aito kuuleminen, mielipiteiden arvostaminen ja huomioiminen tukevat vuorovaikutuksen onnistumista.

esiopetuksessa esim.

- huoltajien tiedottaminen (mm. lukuvuositedotteet, Wilman tiedotteet)
- vanhempainillat
- perheillat
- ohjaaminen muiden palveluiden piiriin

Esiopsista: Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu, kun lapsella on tuen tarvetta. Yhteistyötä tehdään säännöllisesti esim. päivittäisten tapaamisten, puheluiden ja Wilman välityksellä. Huoltajat osallistuvat

oppimissuunnitelman laadintaan esiopetuskeskusteluiden merkeissä syksyin ja keväisin sekä tarvittaessa useammin.

Kodin ja koulun yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen, tasavertaisuus ja keskinäinen kunnioitus. Kodin ja koulun yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus ja yksilölliset tiedon ja tuen tarpeet. Erityisen tärkeää yhteistyö on oppilaan koulupolun nivelvaiheissa sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Arjen yhteistyössä hyödynnetään tapaamisten lisäksi tieto- ja viestintäteknologiaa.

Kodin ja koulun yhteistyötä toteutetaan yhteisö- ja yksilötasolla. Oppilaiden yksilöllisten tarpeiden huomioon ottaminen edellyttää sekä opettajien, huoltajien että muun oppilasta tukevan henkilöstön yhteistyötä opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Huoltajalle kerrotaan opetuksen järjestämisen keskeisistä asioista, kuten opetussuunnitelmasta, oppimisen tavoitteista, oppimisympäristöistä ja työtavoista, oppimisen ja opiskelun tuesta ja opiskeluhuollosta, arvioinnista ja todistuksista sekä opiskeluun liittyvistä valinnoista ja lukuvuoden erilaisista tapahtumista. Vastuu kodin ja koulun yhteistyön edellytysten kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä.

Kouluterveydenhuollon laajojen terveystarkastusten tuottaman tiedon myötä voidaan kehittää palveluja myös oppilaitoskohtaisesti ja ajan ilmiöihin vastaten. Laajoissa tarkastuksissa otetaan huomioon lapsen ja nuoren arki kokonaisvaltaisesti ja tämä tukee myös kodin ja koulun yhteistyötä.

Kodin ja koulun yhteistyössä luodaan pohjaa huoltajien keskinäiselle vuorovaikutukselle ja esimerkiksi vanhempainyhdistystoiminnalle. Kuusamon hallintosäännön mukaisesti kullakin koululla toimii kehittämisyöryhmä, jossa vanhempain edustajien lisäksi on edustus koulun henkilökunnasta ja oppilaista.

Vanhempien osallistuminen koulun toimintaan edistää kasvatuskumppanuutta, keskinäistä luottamusta ja jaettua ymmärrystä kasvatuksen tavoitteista. Kehittämisyöryhmät ovat mukana yhteisöllisten tapahtumien järjestämisessä sekä osallistuvat koulun toiminnan kehittämiseen.

10 Lapsen ja nuoren kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen

Varhaiskasvatuksessa korostetaan lasten hyvinvointia, painotetaan ennaltaehkäisyä ja syrjäytymisen ehkäisyä. Kehityksen ja oppimisen tuki on kiinteä osa laadukasta varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatustuettujen lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Tuen tarpeen arvioinnissa, tuen suunnittelussa, järjestämisessä ja toteuttamisessa keskeistä on tiivis yhteistyö lapsen huoltajan, varhaiskasvattajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kesken. Yhteistyötä tehdään lapsikohtaisesti tiiviisti myös lasta kuntouttavien tahojen, kuten puhe- ja toimintaterapeuttien kanssa.

Kehityksen ja oppimisen tuki on ensisijaisesti lapsen perusosaamisen vahvistamista kehittämällä varhaiskasvatusryhmän työtapoja ja oppimisympäristöjä. Tarkastelun ja kehittämisen kohteena ovat esimerkiksi oppimisympäristö, kasvatusta- ja opetusmenetelmät sekä kuvien käyttö. Tällaista kaikille lapsille kuuluvaa tukea kutsutaan yleiseksi tueksi. Kun lapsi tarvitsee yksilöllistä tukea vahvemmin ja pitkäjänteisemmin, käytetään tuesta nimitystä tehostettu tuki. Tuki muodostuu perusosaamisen vahvistamisesta, yhteistyön tiivistämisestä sekä lapsen yksilöllisten tavoitteiden huomioimisesta päivittäisessä arjessa. Lapsen kasvun ja

oppimisen tuen polku alkaa jo varhaiskasvatuksesta. Varhaiskasvatuksesta alkaen on käytössä tuen kolmiportainen malli. Yleisestä tuesta siirrytään pedagogisen arvion perusteella seuraavalle tehostetun tuen portaalle. Tehostettu tuki perustuu aina monialaiseen keskusteluun ja yhteiseen näkemykseen lapsen tilanteesta. Kolmiportaisen tuen vahvinta tukea kutsutaan erityiseksi tueksi, mikä tarkoittaa sitä, että lapsella on paljon yksilöllisiä tarpeita. Lapsen henkilökohtainen ohjaus ja monialainen yhteistyö korostuvat lapsen arjessa. Erityisen tuen arvioissa ja järjestämisessä hyödynnetään pääsääntöisesti psykologisia tai lääketieteellisiä tutkimuksia.

Tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tavoitteena on mahdollistaa lapselle onnistumisia arjen toiminnoissa. Onnistumiset vahvistavat lapsen itsetuntoa ja edistävät lapsen oppimista ja hyvinvointia. Tuen keinot voidaan jakaa rakenteellisiin keinoihin, joihin kuuluvat mm. ryhmäkoko, pienryhmätoiminta, apuvälineet ja henkilöstöressurssin lisääminen ja pedagogisiin keinoihin, joihin kuuluu mm. selkeä päivärakenne, lapsen tarpeita huomioivat työskentelytavat sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki.

Esiopetuksesta alkaen oppilaitoksissa tarjottava tuki koostuu pedagogisista sekä opiskeluhoollon palveluista, jotka ovat kiinteä osa koulun kasvatus- ja opetustoimintaa. Lapsen ja nuoren kasvun ja oppimisen tukeminen tehdään yhteistyössä vanhempien, lasten ja nuorten sekä tarvittavan monialaisen verkoston kanssa.

Pedagogisen tuen järjestämisen lähtökohtana esi- ja perusopetuksessa ovat ennakointi, tuen oikea-aikaisuus, suunnitelmallisuus ja asteittainen tehostaminen. Tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Kolmiportainen tuki muodostaa kokonaisuuden, jonka järjestämisessä tulee huomioida sekä yksittäisen oppilaan että koko ryhmän valmiudet ja tuen tarpeet. Tukiopetuksesta, osa-aikaisesta erityisopetuksesta, tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä erityisistä apuvälineistä on säädetty perusopetuslaissa. Näiden lakisääteisten tukimuotojen avulla voidaan parantaa oppimisedellytyksiä ja ehkäistä oppimisvaikeuksia.

Esiopsista:

Lapsen kasvun ja oppimisen tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Lähtökohtana tuen järjestämiseen ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa ja pitkäjänteisesti suunniteltua. Tuen suunnittelusta ja antamisesta vastaa esiopetuksen opettaja. Lisäksi mahdollinen muu kasvatushenkilöstö osallistuu tuen suunnitteluun ja antamiseen. Tarvittaessa esiopetuksen henkilöstö konsultoi erityisopettajaa tai muita tahoja. Tehostetussa ja erityisessä tuessa erityisopettajan rooli on keskeinen. Tarkemmat tuen antamisen mallit ja välineet on esitelty paikallisessa esiopetussuunnitelmassa.

Kouluilla ja oppilaitoksissa tarjottava tuki koostuu pedagogisista sekä opiskeluhoollon palveluista, jotka ovat kiinteä osa koulun kasvatus- ja opetustoimintaa. Lapsen ja nuoren kasvun ja oppimisen tukeminen tehdään yhteistyössä vanhempien, lasten ja nuorten sekä tarvittavan monialaisen verkoston kanssa.

Pedagogisen tuen suunnittelu ja tuen tarpeiden arviointi tehdään oppilaan, huoltajien ja moniammatillisen opiskeluhoollon verkoston yhteistyönä. Lähtökohtaisesti kaikki tuki pohjautuu laadukkaaseen perusopetukseen, jossa monipuolisten oppimisympäristöjen, eriyttämisen, joustavien opetusjärjestelyjen ja muiden pedagogisten ratkaisujen avulla voidaan huomioida oppilaan moninaiset oppimistarpeet.

Yleinen tuki kuuluu kaikille oppilaille. Yleisessä tuessa käytetään opetuksen pedagogisia tukikeinoja oppilaan tarpeiden mukaisesti. Kun siirrytään yleisestä tuesta tehostettuun tukeen, kirjataan oppimissuunnitelmaan pedagogisen arvion perusteella tuen tarpeet, toteuttamistavat, vastuuhenkilöt ja seuranta. Jos edellä mainittu tuki on riittämätön, niin tehdään pedagoginen selvitys erityisen tuen

tarpeesta, missä oppilaan oppimiselle asetettuja tavoitteita määritellään ja tukea vahvistetaan. Erityiseen tukeen siirtämisestä tehdään hallinnollinen päätös.

Tuen järjestämisessä hyödynnetään tarvittaessa pienryhmiä, joissa opiskellaan erityisopettajan ja koulunkäynninohjaajan ohjauksessa. Koulunkäynninohjaajat toimivat kouluissa myös oppimisen tukena. Lisäksi järjestetään erilaisia terapia- ja avustajapalveluja, joilla helpotetaan arjen sujumista, kuntoutumista ja oppimista. Kehitysvammaisille tarjotaan myös aamu- ja iltapäivätoimintaa koulutoiminnan yhteydessä.

10.1 Erityisopetus ja opiskeluhoito

Kuusamon kaupungissa on kasvatusta- ja sivistystoimialalla nimetty kaksi erityisopetuksen koordinaattoria, joiden tehtävänkuvaukseen sisältyy

- olla tietoisia koko kaupungin varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen sekä lukion erityisopetuksen tilanteesta.
- koordinoita nivelvaiheyhteistyötä
- koordinoita erityisen tuen päätösprosessin sujuvuutta
- kehittää erityisopetukseen liittyviä teema-alueita
- edesauttavat erityisen tuen pedagogista kehittämistä
- työskentelevät tiimissä
- koordinoita ja kehittää palveluverkostoyhteistyötä, mihry:n jäsenyys
- edistää yhteisöllisyyttä ja myönteistä oppimisilmapiiriä
- perehtyvät neuropsykologisen valmennuksen teemoihin ja työvälineisiin

Erityisopetuksen koordinaattorit työskentelevät tiiminä ja valmistavat erityisopetukseen koordinoivan vuosikellon.

Opiskeluhoitotyön ja oppilaiden oikeuksien lainmukainen toteutuminen varmistetaan ennakoivalla johtamisella, joka perustuu ajantasaiseen tietoon oppilaiden oppimisesta, terveydestä ja hyvinvoinnista sekä opiskeluhoollosta ja koulusta toimintaympäristönä. Monialainen yhteistyö ja opiskeluhoollon johtaminen kokonaisuutena luovat edellytykset sille, että oppilaalle/opiskelijalle tarjottava tuki on oikea-aikaista, yhdenvertaista ja että opiskeluhoito on lapsi- ja nuorilähtöistä.

Opiskeluhoitotolain mukaan opiskeluhoollon ohjausryhmä on koulutuksen järjestäjäkohtainen ryhmä. Ryhmä on Kuusamossa useamman koulutusmuodon yhteinen. Sen tehtävä on sovittaa yhteen kaikkia kunnan lasten, nuorten ja perheiden palveluihin liittyviä suunnitelmia ja strategioita. Opiskeluhoollon ohjausryhmän tehtävänä on opiskeluhoollon yleinen suunnittelu, monialainen kehittäminen, ohjaus ja arviointi kunnassa.

Opiskeluhoollon ohjausryhmä

- linjaa yhteiset tavoitteet toteuttamalleen opiskeluhoollon toiminnalle ja tukee yhteisten tavoitteiden saavuttamista ja yhtenäisten toimintatapojen omaksumista.
- suunnittelee, kehittää ja arvioi vastuulleen kuuluvaa kunnan opiskeluhoollon ohjausta oppilaitoskohtaisten opiskeluhoolloryhmien toimintaa oppilaitoksissa.
- laatii vastuulleen kuuluvan opiskeluhoollon osuuden kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan.

Liite Oppilas- ja opiskelijahuoltotyön strategia 2020–2021

10.2 Toisen asteen erityisopetus ja erityinen tuki

KAO Kuusamossa omaohjaaja ilmoittaa koulutusalan erityisopetuksesta vastaavalle opettajalle (erva) opiskelijan mahdollisesta erityisen tuen tarpeesta. Tuen tarve voi tulla esille omaohjaajan toteuttaman HOKS-keskustelun pohjalta. Erva arvioi erityisen tuen tarpeen opiskelijakohtaisesti (esimerkiksi keskustelut, lukiseula, yksilötestaus, yhteistyö eritahojen kuten opettajien, kuraattorin ja opiskelijaterveydenhuollon kanssa). Erityisopettaja tekee Wilmassa erityisen tuen hakemuksen hakeukset ja päätökset rekisteriin lomakkeella Erityisen tuen hakemus (HOKS). Koulutuspäällikkö/-johtaja tekee päätöksen hakemuksen perusteella ja lähettää päätöksestä tiedon Wilma-viestillä opiskelijalle ja tarvittaessa alaikäisen huoltajalle.

Kuusamon lukion erityisopetus on opiskelijoiden pedagogista tukemista, mikä tarkoittaa opiskelutaitojen vahvistamista ja opiskelijalle itselle sopivien opiskelutekniikoiden löytämistä. Tavoitteena on opiskelijan omien vahvuuksien löytäminen ja oppimisen haasteiden tunnistaminen. Opiskelutekniikkaopetusta järjestetään ryhmissä tai yksilöllisesti. Osana erityisopetusta tehdään opiskelijoiden kirjoitus- ja lukutaitojen arviointi (lukiseula) ja sen pohjalta yksilötestit. Tarvittaessa erityisopettaja kirjoittaa lausunnon opiskelijan lukivaikeudesta ylioppilastutkintolautakunnalle. Lausunnonlausunnolla opiskelija voi saada erityisjärjestelyjä ylioppilaskirjoituksiin. *Tämä edellyttää sitä, että opiskelija käyttää samoja tukitoimia myös jo opiskelun aikana.*

Erityisopetukseen kuuluu myös opettajien tukeminen ja konsultointi oppimisen vaikeuksiin liittyvissä asioissa ja siinä, miten niitä voisi huomioida opetuksessa. Tarvittaessa *oppimisen tuen lomakkeisiin* kirjataan opiskelijan tarvitsemat tukitoimet ja erityisjärjestelyt.

Lukiolaki: 28 § Oppimisen tuki

"Opiskelijalla, jolla on kielellisten erityisvaikeuksien tai muiden oppimisvaikeuksien vuoksi vaikeuksia suoriutua opinnoistaan, on oikeus saada erityisopetusta ja muuta oppimisen tukea yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti. Tukitoimet toteutetaan opetushenkilöstön yhteistyönä.

Tuen tarvetta tulee arvioida opintojen alussa sekä säännöllisesti opintojen edetessä. Tukitoimet kirjataan opiskelijan pyynnöstä opiskelijan henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan."

- Kuusamon lukiossa on erityisopettaja käytettävissä 4 tuntia viikossa. Tarve erityisopetukselle olisi suurempikin. Lisäksi lukiossa opiskelijoille annetaan tarvittaessa tukiopetusta.

Oppilas- ja opiskelijahuollolla (so. opiskeluhuollolla) tarkoitetaan esi- ja perusopetuksessa sekä toisen asteen koulutuksessa oppilaan ja opiskelijan hyvän oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa koulu- ja oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhuollona, joka kuuluu kaikille koulu- ja oppilaitosyhteisön jäsenille sekä opiskeluhuollon toimijoille. Yhteisöllisellä opiskeluhuollolla tarkoitetaan toimintakulttuuria ja kaikkia niitä toimia, joilla koulu- ja oppilaitosyhteisössä edistetään oppilaiden ja opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Yhteisöllinen opiskeluhuolto merkitsee terveyteen ja hyvinvointiin liittyvien näkökohtien huomioon ottamista

opetuksen sisällöissä ja menetelmissä, opetuksen järjestelyissä ja muussa koulun toiminnassa sekä kotien ja koulun välisessä yhteistyössä.

Yhteisöllisten hyvinvointia edistävien ja ongelmia ehkäisevien toimenpiteiden ohella opiskelijoille on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon ja opiskeluhoillon palveluihin. Tämä sisältää yksittäiselle opiskelijalle annettavia koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja, opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalveluja sekä tapauskohtaisesti järjestettävän, opiskelijan tai tarvittaessa huoltajan suostumukseen perustuvan monialaisen asiantuntijaryhmän toimintaa. Yksilökohtaisen oppilas- ja opiskelijahuollon tavoitteena on seurata ja edistää oppilaan ja opiskelijan kokonaisvaltaista kehitystä, terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Oppilaan osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevilla toimenpiteillä ja ratkaisuilla hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti.

Yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhoillon kuin myös oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuuden sekä kotien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja toimenpiteet kirjataan oppilaitosten omiin opiskeluhoitosuunnitelmiin. Suunnitelmiin kuvataan vuosittain, miten yhteisöllistä ja yksilökohtaista opiskeluhoiltoa sekä monialaista ja kaikkien osallisuutta edistävää yhteistyötä suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään, jotta jokainen lapsi ja nuori voi opiskella omien tarpeidensa ja edellytystensä mukaisesti. Yhteisöllisen opiskeluhoillon toteutumisesta oppilaitoksessa vastaa monialainen yksikkökohtainen säännöllisesti kokoontuva opiskeluhoiltoryhmä. Kuusamossa esi- ja perusopetuksella on yhteiset opiskeluhoiltoryhmät. Ryhmän jäseniä ovat pääsääntöisesti rehtori, erityisopettaja, opinto-ohjaaja, kouluterveydenhoitaja ja kuraattori. Esiopetuksesta mukana oppilaitoskohtaisissa opiskeluhoiltoryhmissä ovat esiopetusyksikön johtaja tai esiopetuksen erityisopettaja.

Lääkäri- ja psykologipalvelut tuovat yksilökohtaiseen opiskeluhoiltotyöhön oman asiantuntemuksensa tarvittaessa. Toiveena oppilaitoksilla olisi edellä mainittujen asiantuntijoiden näkökulmien ja osaamisen hyödyntäminen lasten ja nuorten kasvu ja kehittämissympäristöissä vaikuttavaan yhteisölliseen työhön.

Oppilaitoskohtaiset opiskeluhoiltoryhmät koordinoivat ja kehittävät opiskeluhoiltoa, tukevat yhteistyön toteutumista kotien ja huoltajien kanssa sekä vastaavat niiden yhteisten toimintamallien luomisesta, joilla ehkäistään oppimiseen ja opiskeluun liittyvien ongelmien syntymistä ja edistetään oppilaiden ja opiskelijoiden varhaista tukemista ja koko oppilaitosyhteisön hyvinvointia.

11 Lapsen huomioon ottaminen aikuisten palveluissa

Lait ja asetukset velvoittavat lapsen huomioon ottamisen aikuisten palveluissa. Kun vanhemmat saavat sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita, on otettava huomioon myös heidän huollossaan olevan lapsen ja nuoren hoidon ja tuen tarve. Myös lapsen ja nuoren oireillessa koko perheen kokonaistilanne on huomioitava. Säännöksillä korostetaan aikuispalveluiden ja lastensuojelun yhteistyön tärkeyttä ja perhekeskeisen työskentelyn merkitystä.

Lapset ja nuoret huomioidaan erityisesti mielenterveys- ja päihdepalveluiden asiakkaina olevien perheiden kohdalla.

12 Ennaltaehkäisevät palvelut

Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan kunnan peruspalveluissa kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, varhaiskasvatuksessa, opetuksessa ja nuorisotyössä. Ehkäisevää lastensuojelua on perheelle tai lapselle annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Järjestöt ja seurakunnat ovat myös keskeisiä toimijoita ehkäisevässä lastensuojelussa. Ehkäisevää lastensuojelutyötä tehdään peruspalveluissa sekä yksilöiden ja perheiden kanssa että erilaisissa ryhmissä. Perhepalvelut, perhevalmennus sekä varhaiserityiskasvatuksen palvelut ovat tärkeä osa ehkäisevää lastensuojelua.

Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) astui voimaan 1.4.2015. Sen myötä sosiaalipalveluiden painopiste siirtyi korjaavista erityispalveluista ennaltaehkäisevien yleisten palveluiden suuntaan. Lastensuojelun osalta tämä tarkoittaa sitä, että osa perheistä, jotka aiemmin olivat lastensuojelun asiakkaita, saa nyt palvelut yleisen sosiaalihuollon kautta. Sosiaalihuoltolaki nostaa asiakasprosessissa keskeiseen asemaan palvelutarpeen arvioinnin tekemisen. Palvelutarpeen arviointi koskee koko sosiaalihuoltoa ja se on tehtävää, kun sosiaalihuollon työntekijä saa tietää mahdollisesta sosiaalihuollon tarpeesta olevasta henkilöstä.

Sosiaalihuoltolain perusteella lapselle ja hänen perheellään on vahva oikeus ehkäisevien palvelujen saamiseen ilman lastensuojelun asiakkuutta. Kuusamossa uusien asiakkaiden palvelutarpeen arvioinnit tehdään lapsiperheiden sosiaalipalveluissa. Sinne ohjautuvat myös ennakkolliset lastensuojeluilmoitukset. Sosiaalipäivystys hoitaa akuutteja toimenpiteitä vaativat lastensuojelutilanteet.

Järjestöjen erityisasiantuntemus erityistä tukea tarvitsevien ja erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien (mm. erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret, maahanmuuttajat, yhden vanhemman perheet) edunvalvontaan ja tukemiseen on arvokas resurssi. Järjestöt mahdollistavat pääsyn matalan kynnyksen tuen piiriin ja voivat usein olla ainoa tukitoimi näille ryhmille.

Lasten ja nuorten päihteiden käytön ehkäisemiseksi tehdään moninaista työtä mm. nuorisopalveluissa. Kuusamossa on nimetty ehkäisevän päihdetyön työryhmä, jonka koollekutsumisesta vastaa päihdetyö. Ehkäisevää päihdetyötä tekevät järjestöt tarjoavat ammattilaisten ja ammattikasvattajien työn tueksi koulutusta ja erilaisia valmiita välineitä tehdä näkyvää ja oikea-aikaista päihteidenkäyttöä ja päihdekokeiluja ehkäisevää työtä.

Olemassa olevien resurssien tarkoituksenmukainen kohdentaminen ja yhteistyön tekeminen on oleellista ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiseksi. Lapsille ja nuorille on tärkeää kohdata kasvokkain ammattilaisia ja turvallisia aikuisia omissa kasvu- ja kehitysympäristöissään, kuten kouluilla ja oppilaitoksissa. Käsiteltävät asiat liittyvät usein arkipäivän huoliin ja kysymyksiin. Työntekijöiden työtapoja ja -muotoja tulee edelleen kehittää vastaamaan tähän tarpeeseen.

Kotiin annettava tuki on yksi osa ehkäisevää lastensuojelua. Ehkäisevän perhetyön resurssien tulee olla riittäviä. Perheet tarvitsevat myös lastenhoitoapua, jonka järjestämisessä voi olla mukana kolmas sektori. Järjestöjen toimintamallien käyttöönotto ja edelleen kehittäminen yhdessä peruspalveluiden kanssa ehkäisevän lastensuojelun toteutumiseksi lasten ja perheiden kasvu- ja kehitysympäristöissä on tärkeää.

Lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn tarvitaan edelleen kehittämistoimenpiteitä.

- Koulupudokkaiden kohdalla tarvitaan tiiviimpää verkostoyhteistyötä.

- Työttömien ja tulottomien nuorten palvelukokonaisuuksia kehitetään vastaamaan nuorten tarpeita ja selkiytetään eri toimijoiden roolia.
- Lasten ja nuorten päihteiden käytön ehkäisemiseksi tarvitaan eri toimijoiden tiivistä yhteistyötä ja toimintamalleja.
- Nuorten työllisyyden osalta haasteellisimpana ryhmänä nähdään edelleen mielenhäiriöihin sairastuneet, päihdeongelmaiset, vammaiset, maahanmuuttajat sekä koulutusta vaille jääneet nuoret. Myös alaikäisenä kodin ulkopuolelle sijoitetuilla nuorilla on muuta väestöä vaikeampaa kiinnittyä koulutukseen ja työelämään. Riskiryhmänä nähdään myös nuoret äidit. Nuorten palveluiden osalta olisi tärkeää sektoreiden välinen yhteistyö, verkostomainen työskentelyote ja monen näkökulman tarkastelu.
- Sähköisten palveluiden kehittäminen tilanteisiin, jolloin asiakas ei halua asioida nimellä tai kasvotusten.

Moniammatilliset toimintamallit vaativat edelleen kehittämistä, jotta tuki olisi oikea-aikaista ja riittävän varhaista. Työn painopiste pitäisi aidosti pystyä siirtämään ehkäisevään ja yhteisölliseen työhön, lasten ja nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseen ja ylläpitoon. Oleellista kehittämistyössä on henkilökunnan osaamisen varmistaminen ja lisääminen koulutusten avulla.

13 Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) velvoittaa kunnallisia viranomaisia keräämään tietoa lasten ja nuorten kasvuoloista ja sosiaalisista ongelmista sekä välittämään tietoa niille viranomaisille ja päätöksentekijöille, jotka voivat kulloinkin toimillaan vaikuttaa lasten kasvuoloihin. Säännöksessä tarkoitettut velvoitteet koskevat kaikkia kunnan viranomaisia. Erityisesti on haluttu korostaa kunnan viranomaisten yhteistyötä lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraamisessa ja kasvuolojen kehittämisessä. Lasten kasvuoloihin vaikuttaminen on katsottu ennen kaikkea eri viranomaisten ja yhteisöjen yhteistyöalueeksi. Tarkoitus on, että lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraamisella ja tuotetulla tiedolla vaikutetaan kunnalliseen toiminta- ja taloussuunnitteluun.

Palvelujen kehittäminen edellyttää hyvin toteutettua lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraamista, lapsivaikutusten arviointia ja lapsen edun huomioimista kaikessa päätöksenteossa. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraamiseksi on luotu erilaisia indikaattoreita, joita on kerätty mm. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämään Sotka-tietokantaan. Kunnallisten viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä lasten ja nuorten hyvinvointia sekä poistettava kasvuolojen epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä.

Sosiaalihuollon tilastotietoa (THL)

	2017	2018	2019
Lapsiperheiden kotipalvelu perheitä	44	38	27
Perhetyö SHL perheitä	34	48	48
Tehostettu perhetyö LSL perheitä	30	17	12
Kasvatus- ja perheneuvonta asiakkaita	416	433	282
Palvelutarpeen arviointi 0–18-vuotiaat	70	65	65

Sosiaalihuollosta vastaavan viranomaisen on välitettävä tietoa lasten ja nuorten kasvuoloista ja sosiaalisista ongelmista sekä annettava asiantuntija-apua muille viranomaisille, kunnan asukkaille ja yhteisöille.

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti kaikissa sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat lasta, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen etu tulee ottaa huomioon paitsi lastensuojelussa ja yleisissä perhepalveluissa myös muissa tilanteissa, joissa sosiaalihuollon toteuttaminen tosiasiallisesti vaikuttaa lapsen tilanteeseen. Lapsen elämään oleellisesti vaikuttavia ratkaisuja voidaan tehdä esimerkiksi päihde- ja mielenterveystyössä. Sosiaalihuoltolaissa korostetaan palvelujen ehkäisevää ja lapsen kehitystä edistävää tavoitetta. Lapsen edun toteuttaminen lain edellyttämällä tavalla edellyttää työntekijöiltä osaamista lapsen kohtaamisessa ja tarpeen mukaan eri ammattiryhmien osaamisen hyödyntämistä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, että lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omilla asioissaan.

Kunnan asukkaiden saatavissa on oltava sosiaalihuollon neuvontaa ja ohjausta. Erityistä huomiota on kiinnitettävä lasten, nuorten sekä erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden neuvontaan ja ohjaukseen. Neuvontaa ja ohjausta voidaan toteuttaa myös kotikäynneillä. Kotikäyntien tarkoituksena on vastata aktiivisesti huoleen, joka on herännyt esimerkiksi jossakin muussa palvelussa. Neuvontaa varten järjestetyt kotikäynnit eivät edellytä sosiaalihuollon asiakkuutta ja siihen liittyviä kirjaamisia asiakasasiakirjoihin, ja ne perustuvat aina asukkaan suostumukseen (esim. vauvaperheet). Niitä voidaan järjestää esimerkiksi sellaisille asukkaille, joiden elinoloissa tai elämäntilanteessa on mahdollisia sosiaalisia riskitekijöitä. Kotikäynneillä voidaan kertoa kunnassa tarjolla olevasta tuesta ja selvittää henkilön ja hänen perheensä näkemyksiä tuen tarpeesta ja ohjata heitä tarvittaessa palvelujen tarpeen arviointiin.

Lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on huolehdittava siitä, että palvelujen avulla tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä. Tarvittaessa on järjestettävä erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa (esim. perhetyö, sosiaalinen kuntoutus). Palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin.

Kasvatuksen tukemisella tarkoitetaan laajasti ottaen kaikkia sellaisia toimia, joilla pyritään kehittämään lapsiperheiden ja heidän välittömän arkiympäristönsä mahdollisuuksia edistää lasten suotuisaa kasvua ja kehitystä. on ensiarvoisen tärkeää, että yleiset kaikille tarkoitettut palvelut tukevat lasten kasvatusta. Tarkoituksena on, että kaikki ne toimipaikat, joissa muutoinkin tavataan lapsia ja lapsiperheitä, voivat toimia myös lasten kasvatuksesta vastaavien henkilöiden tukena lasten kasvatuksessa. Palvelujen kehittämisen tavoitteena on, että niiden avulla kyetään ajoissa havaitsemaan lapsen tuen tarve. Säännöksellä pyritään ohjaamaan mm. äitiys- ja lastenneuvolassa, päivähoidossa ja koulussa toimivien henkilöiden valmiutta ohjata apua tarvitsevia tarvittaessa erityispalveluiden piiriin. Edelleen pyritään edistämään lasten ja nuorten kannalta mielekkään kasvua ja kehitystä tukevan toiminnan järjestämistä.

Sosiaalihuollon lainsäädäntö on ollut perinteisesti järjestelmäkeskeistä. Lainsäädännön uudistamisen lähtökohtana on ollut yksilö ja perhe omina tarpeineen. Asiakaslähtöisyyden vahvistamiseksi sosiaalihuoltolaissa määritellään ne tuen tarpeet, joiden perusteella sosiaalipalveluja ja muuta sosiaalihuoltoa järjestetään: *tueksi jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen; asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen; taloudellisen tuen tarpeeseen; sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi; lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta aiheutuvaan tuen tarpeeseen; äkillisiin kriisitilanteisiin liittyvään tuen tarpeeseen; lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseksi; päihteiden ongelmakäytöstä, mielenterveysongelmasta sekä muusta sairaudesta, vammasta tai ikääntymisestä aiheutuvaan tuen tarpeeseen; muuhun fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen tai kognitiiviseen toimintakykyyn liittyvään tuen tarpeeseen; tuen tarpeessa olevien henkilöiden omaisten ja läheisten tukemiseksi.*

Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus vuodelta 1989 korostaa lapsen edun ensisijaista huomioon ottamista kaikessa viranomaisten ja tuomioistuinten toiminnassa (3 artikla) sekä asianmukaisen huomion kiinnittämistä jatkuvuuteen lapsen kasvatuksessa (20 artikla). Sopimus kieltää lapsen erottamisen vanhemmistaan ilman erityistä perustetta ja sallii tämän vain edellytyksin, että sen lapsen edun mukaista (9 artikla).

Kuusamon kaupungissa on asunut alaikäisiä pakolaistaustaisia yksin maahan tulleita maahanmuuttajia. Turvapaikanhakijoita oletetaan edelleenkin saapuvan jonkin verran Suomeen. Maahanmuuttajapalveluiden toiminnassa huomioidaan kotouttamisohjelmaan sisällytetyt pidemmän aikavälin kehittämistavoitteet sekä suunnitelmallinen yhteistyö eri toimijoiden kanssa. Ryhmäkoti- ja ohjauspalveluiden osuus vähentyy asiakkaiden tullessa täysi-ikäisiksi. Maahanmuuttajat kuuluvat ns. paljon palveluja tarvitsevien asiakasryhmään, joiden palveluiden koordinointi edellyttää jatkuvaa, säännöllistä ja sovittua yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.

Kuusamoon on saapunut lapsiperheitä kiintiöpakolaisina vuosina 2015 ja 2018. Seuraavan ryhmän saapumisesta on tehty päätös vuodelle 2020. Aikuisille maahanmuuttajille on järjestetty kotoutumiskoulutusta. Maahanmuuttajalapsille ja -perheille järjestetään heidän tarvitsemansa terveydenhuollon, sosiaalihuollon, varhaiskasvatuksen ja opetuksen palvelut osana kunnan palveluita.

Kuusamossa on aloittanut 1.6.2020 KotoKuusamo -hanke, jonka rahoittajana on turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto. Hankkeen yleistavoitteena on edistää kolmansien maiden kansalaisten kotoutumisen mahdollisuuksia Kuusamossa kehittämällä maahanmuuttajien alkuvaiheen palveluita, vahvistamalla osallisuutta ja toimijuutta sekä tukemalla kahdensuuntaista kotoutumista.

Vuonna 2018 Kuusamossa asui Tilastokeskuksen mukaan 222 kaikenikäistä ulkomaalaistaustaista asukasta. He ovat muuttaneet paikkakunnalle perhe-, työ- ja muista syistä sekä kiintiöpakolaisina ja turvapaikanhakijoina. Hanke kestää vuoden 2022 loppuun saakka ja hankkeen aikana pyrimme saamaan aikaan toimintamallin, jonka avulla sekä Kuusamossa asuvien maahanmuuttajien että viranhaltijoiden ja kolmannen sektorin toimijoiden näkökulmasta kaikenlainen asiointi helpottuu ja kotoutuminen on vaikuttavampaa.

Perheiden palveluiden lisäksi sosiaalityössä painopiste kohdentuu edelleen nuorten tulottomien ja pitkäaikaistyöttömien, etenkin yli 1000 päivää työttöminä olleiden henkilöiden palveluiden järjestämiseen yhteistyössä työllisyyspalveluiden sekä muiden toimijoiden kanssa.

Perustoimeentulotuen päätöksenteko ja maksatus ovat siirtyneet vuoden 2017 alusta alkaen Kelan toiminnaksi. Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen osalta päätöksenteko toteutuu Kuusamon sosiaalipalveluissa. Muutos edellyttää edelleen tiivistä yhteistyötä ja selkeää asiakasprosessin hallintaa huomioiden ohjaus- ja neuvontapalvelut yhteistyössä Kelan kanssa.

14 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla on viimesijainen vastuu lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä sijaishuolto ja jälkihuolto. Lapsen osallisuus, läheis- ja sukulaisverkoston merkitys sekä asiakassuunnitelmaan perustuva tavoitteellinen ja dokumentoitu työote korostuvat lastensuojelulaissa. Periaatteet konkretisoituvat lain

velvoittavina normeina koskien mm. lapsen kuulemismenettelyä, avohuollon tukitoimien järjestämistä ja määräaikoja, jotka tulee ottaa huomioon lastensuojelun prosesseissa.

Lastensuojelulain 2 §:n mukaan lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. Lastensuojelun avohuollon tukitoimista on säädetty tarkemmin lastensuojelulain 36 §:ssä.

Sosiaalihuoltolain mukaiset perhepalvelut ovat ensisijaisia suhteessa lastensuojelun palveluihin. Jos lapsi tai hänen perheensä tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluja, tarvitaan lastensuojelun asiakkuus. Tällöin perheelle voidaan antaa lastensuojelun avohuollon tukitoimina myös kaikkia sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin esitöiden mukaan lapsen hyvinvointi on ymmärrettävä laajasti sekä aineellisena että henkisenä hyvinvointina, minkä vuoksi säännöstä on tarkasteltava yhteydessä muihin taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin perusoikeuksiin. Säännös sisältää myös yleisemmin ajatuksen turvallisista kasvuoloista ja korostaa lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista. Hyvinvoinnin edistäminen kattaa myös suojan väkivaltaa, alistamista ja hyväksikäyttöä vastaan, mihin on kiinnitetty erityistä huomiota myös lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa.

Erilaiset perheet voivat tarvita tukea. Perhekäsityksestä vallitsee erilaisia näkemyksiä eikä perheelle ole lainsäädännössä tunnustettu yhtä täsmällistä määritelmää. Laissa perhe-käsite on tarkoitettu ymmärrettäväksi varsin laajana huomioiden perheiden moninaistumisen. Sosiaalihuolto toteutettaessa erilaisiin tarpeisiin tulee kiinnittää huomiota. Esimerkiksi yksinhuoltaja- ja uusperheiden osuus kaikista lapsiperheistä on kasvanut. Myös maahanmuuttajataustaisten ja monikulttuuristen perheiden määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisen kahden vuosikymmenen aikana. Tämä edellyttää uusia toimintakäytäntöjä lapsiperheiden palvelujen ja kodin välisessä yhteistyössä. Erityisiä tarpeita on myös monikkoperheissä, monilapsisissa perheissä ja perheissä, joissa on vammainen tai pitkäaikaissairas lapsi tai vanhempi. Niissä tuen tarve on suurempi ja vanhemmuuteen kohdistuu usein enemmän fyysisiä, psyykkisiä, taloudellisia ja sosiaalisia paineita. Myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden lapsiperheiden tarpeisiin ja toiveisiin tulee sosiaalihuolto toteutettaessa kiinnittää huomiota. Tuen tarvetta määriteltäessä tulee ottaa huomioon paitsi lapsen vanhemmat ja huoltajat myös muut lapsen huolenpidosta vastaavat henkilöt sekä lapsen sisarukset.

Lapsen terveyden ja kehityksen turvaamisesta on säädetty aiemmin vain lastensuojelulaissa. Säännöksen ottaminen sosiaalihuoltolakiin merkitsee käytännössä sitä, että lapsella ja hänen perheellään on oikeus saada lapsen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi välttämättömät sosiaalipalvelut ilman että perheeltä edellytettäisiin lastensuojelun asiakkuutta. Vastaavasti kuin lastensuojelussa palveluja on järjestettävä yleisinä perhepalveluina tarvittavassa laajuudessa niinä vuorokauden aikoina, joina niitä tarvitaan. Arvio lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömistä palveluista kirjataan asiakassuunnitelmaan. Lastensuojelussa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä vastaa arvion tekemisestä ja sen kirjaamisesta suunnitelmaan.

Ehkäisevien palvelujen tarkoituksena on tukea lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lakiuudistuksen myötä ehkäisevien perhepalvelujen osuus kasvaa. Kotipalvelun vahvistamisen lisäksi perhetyötä (18 §), tukihenkilöitä ja -perheitä sekä vertaisryhmätoimintaa (828 §) on annettava yleisinä perhepalveluina myös ilman lastensuojelun asiakkuutta. Palveluja annettaessa on huolehdittava siitä, että palveluja on riittävästi erityistä tukea tarvitseville lapsille ja heidän perheilleen.

Kuusamossa lapsiperheiden sosiaalihuoltolain mukaiset sosiaalipalvelut, neuvolapalvelut, lastensuojelun palvelut ja perheoikeudelliset palvelut kuuluvat kaikki samalle tulosalueelle. Kaupunki järjestää itse valmennusta tukiperheille ja tukihenkilöille.

Vain lastensuojelun asiakkuudessa on mahdollista saada tiettyjä lastensuojelulain 36 §:ssä mainittuja tukitoimia kuten tehostettua perhetyötä ja perhekuntoutusta. Myös lapsen ja koko perheen avohuollon sijoitukset sekä kiireellinen sijoitus ja huostaanotto koskevat edelleen ainoastaan lastensuojelun asiakkaita. Lastensuojelussa lapsi saa myös oman vastuusosiaalityöntekijän.

Lastensuojelun asiakkuudet ovat vähentyneet huomattavasti lakimuutoksen jälkeen ja Kuusamon kaupungin organisaatiomuutosten seurauksena. Virka-aikana ja virka-ajan ulkopuolella järjestettävä sosiaali- ja kriisipäivystys hoitavat akuutteja toimenpiteitä vaativat lastensuojelutilanteet. Kuusamon kaupungilla ei ole omia lastensuojeluyksiköitä. Lastensuojelun sijaishuolto järjestetään ostopalveluina (luvanvarainen laitos- ja perhehoito) sekä toimeksiantosopimussuhteisena perhehoitona.

Lastensuojelun tilastotietoa (THL)

	2017	2018	2019
Lastensuojeluilmoituksia	165	76	201
Avohuollon asiakkaita lapsia	130	70	29
Sijaishuollossa lapsia	28	24	23
Jälkihuollossa lapsia / nuoria	39	15	29

THL:n täydellinen lastensuojelun tilastoraportti vuodelta 2019 sisältää myös kuntakohtaisia tietoja:

www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140215/Tr28_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lastensuojelun kustannuskehitys

Lastensuojelun asiakkuudet ovat vähentyneet selvästi johtuen 1.4.2015 voimaan astuneesta uudesta määritelmästä. Lastensuojelussa tehdään paljon palvelutarpeen arvioita, jotka eivät näy asiakasmäärissä. Lastensuojelutarpeen selvitykset on pystytty tekemään kolmen kuukauden määräajassa. Asiakassuunnitelmat päivitetään vähintään kerran vuodessa. Kallein lastensuojelun palvelumuoto on laitoshoidon järjestettävä perhekuntoutus, sijaishuolto tai kiireellinen sijoitus, jonka vuorokausihinta vaihtelee 180–300 euron välillä. Perhehoidon ja sukulaissijoitusten osuus sijoituksista on lisääntynyt roimasti viime vuosina.

Avohuollon tukitoimet

Lastensuojelun avohuollolla tarkoitetaan tukitoimia, joihin on ryhdyttävä viipymättä, kun lastensuojelun tarve on todettu. Avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia huostaanottoon ja sijaishuoltoon nähden. Lapsen ja perheen tilanteeseen sopivia tukimuotoja tulee järjestää lapsen tarpeita vastaavasti ja yksilökohtainen tilanne huomioiden. Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle ja perheelle voidaan edelleen järjestää tukitoimia, joista oli aiemmin säädetty lastensuojelulaissa, mutta nyt sosiaalihuoltolaissa (tukihenkilö ja -perhe, perhetyö, vertaisryhmätoiminta sekä loma- ja virkistystoiminta). Lisäksi on palveluja, joita on mahdollista saada vain lastensuojelun asiakkuudessa:

1. tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen

2. lapsen taloudellinen ja muu tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä
3. lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut
4. tehostettu perhetyö
5. perhekuntoutus sekä
6. muut lasta ja perhettä tukevat palvelut ja tukitoimet.

Avohuollossa tulee olla käytössä runsaasti erilaisia asiakkaiden tarpeisiin joustavasti vastaavia palveluita, jotta ehkäistäisiin paremmin kodin ulkopuolisia sijoituksia.

Sijaishuollon järjestäminen

Paikkoja lasten sijoituksiin on riittävästi saatavilla. Haasteita on asiakkaiden tarpeiden ja sijoituspaikan tarjoamien palvelujen kohtaamisessa esimerkiksi päihde- ja psykiatrian palveluita tarvitseville nuorille. Kodin ulkopuolisista sijoituksista 75 % järjestetään perhesijoituksina. Sijaishuollon jälkeen nuorella on oikeus jälkihuoltoon 25-vuotiaaksi saakka. Lasten läheisverkoston kartoittamista on tehostettu, ja sukulaissijoitusten määrä on lisääntynyt. Kaupunki järjestää itse valmennusta sijaisperheille.

Kuusamon perusturvalautakunta on antanut 17.6.2020 § 31 sitoumuksen osallistumisesta Lastensuojelun monialainen kehittäminen Pohjois-Suomessa 2020–2022 -hankkeeseen (liite).

15 Seuranta ja arviointi

Suunnitelman seuranta ja arviointi ovat osa kunnan toiminnan ohjauksen kokonaisprosessia. Kaupunginvaltuusto seuraa ja arvioi hyvinvointisuunnitelman toteutumista vuosittain talousarvioprosessin yhteydessä. Valtuusto ottaa suunnitelman huomioon kunkin vuoden talous- ja toimintasuunnitelmassa. Keskeiset seurannan ja arvioinnin kohteet voidaan ryhmitellä seuraavasti: lasten ja nuorten hyvinvoinnin muutokset, palvelujärjestelmän toimivuus ja suunnitelman tavoitteiden toteutuminen. *Suunnitelman seuranta ja arviointia koordinoi Kuusamon Lape-työryhmä.* Työryhmässä tarkennetaan hyvinvointisuunnitelman tavoitteet ja toimenpiteet konkreettiselle tasolle vuosittain.

Lasten ja nuorten hyvinvointia kuvaavia indikaattoreita kehitetään osana hyvinvointikertomustyötä. Indikaattorit muodostuvat väestörakennetta, sosioekonomista asemaa ja terveyttä sekä palveluiden toimivuutta kuvaavista tiedoista, jotka kerätään väestötietojen, erilaisten asiakkuustietojen ja kyselyjen kautta. Lasten ja nuorten osalta yksi tärkeä indikaattoritiedon lähde on kouluterveyskysely. Tämän lisäksi kerätään ja hyödynnetään sekä kokemuksellista hyvinvointitietoa että asiakastytyväisyyskyselyjen tuloksia. Palvelujen käytöstä ja asiakkuuksista kertovat palveluiden toiminnalliset mittarit, jotka raportoidaan tilinpäätöksissä.

Edellä olevan lisäksi tehdään erillisiä kyselyjä. Yksittäisen perheen ja lapsen hyvinvointia seurataan mm. neuvola- ja kouluterveydenhuollon tarkastusten yhteydessä, varhaiskasvatussuunnitelmissa ja erilaisissa asiakassuunnitelmissa.

Hyvinvointitiedosta ja sen keräämisestä tulee rakentaa selkeä, systemaattinen kokonaisuus, joka palvelee alueellista toimintaa. Hyvinvointitieto on entistä tärkeämpää Sote-uudistuksen vuoksi, jotta

kuntalaisten hyvinvoinnin tila ja tarvittavat toimenpiteet ovat kuntatasolla tiedossa. Sote-valmistelussa on koottu kattavasti maakunnallista ja alueellista (Koillismaa) tietoa.

Lisäksi tarvitaan yhteisesti sovittuja tarkemman tason mittareita osoittamaan lyhyemmän aikavälin muutoksia (esim. lastensuojelun sijoitusten määrä, koulupoissaolot, erityisen tuen päätökset, psykiatrisen hoidon kontaktien tai hoitopäivien määrät). Toisaalta olisi hyvä löytää myös positiivisia, muutosta kuvaavia mittareita.

Palveluiden järjestäjän näkökulmasta on olennaista saada tulevaisuudessakin ajantasaista tietoa esimerkiksi koko lapsiperheiden palvelukokonaisuuteen kohdennettavien resurssien vaikuttavuudesta huomioiden peruskuntien ja maakunnan panostukset. Palvelujen järjestämisessä painopiste on väestötasoisessa seurannassa. Palvelujen järjestämisessä tarvitaan kuntien ja maakuntien yhteisen johtamisen käyttöön tietoa eri kuntalaisryhmien hyvinvoinnin tilasta ja palvelutarpeista muun toimintaympäristötiedon lisäksi.

Laajenevan sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen toiminta-alueen myötä ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuun jakautuessa eri organisaatioiden toiminnaksi, on entistä tärkeämpää pystyä käyttämään toimintaan, palvelukäyttöön ja kustannuksiin liittyvää tietoa pohjana suunnittelulle ja tavoitteiden toteutumisen seurantaan. Tietojen yhteiskäytöstä olisi hyötyä myös yhteisasiakkuuksissa peruskunnan toiminnan ja toimijoiden kanssa etenkin erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä.

Osallisuus lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laatimisessa

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadintaan on osallistunut laajasti eri viranomaistahoja ja toimijoita, joiden tehtävänä ja vastuulla on vastata Kuusamon kaupungin palveluista ja niille asetettujen tavoitteiden toteutumisesta. Suunnitelma laatimisessa on sen valmistelun eri vaiheissa hyödynnetty eri lähteistä kerättyä asiakas- ja hyvinvointitietoa. Tämän lisäksi on koottu palautetta lasten ja nuorten palvelujen toimivuudesta.

16 Yhteenveto

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma kokoaa yhteen Kuusamon kaupungin lasten ja nuorten näkökulmasta keskeiset palvelut ja suunnitelmat. Tämän lisäksi palveluja toteutetaan kumppanuudessa eri toimijoiden ja yhteistyötahojen kanssa. Järjestöjen, urheiluseurojen, yksityisten toimijoiden ja yritysten rooli palveluissa on kasvanut (?). Maakuntauudistus tulee lisäämään toimijoiden määrää entisestään, minkä vuoksi tulevaisuuden kunnassa tulee olla vahva näkemys ja tahtotila hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. Hyvinvointisuunnitelmia tarvitaan jatkossakin kokoamaan yhteen keskeiset periaatteet ja toiminnot, joilla turvaamme lapsen ja nuoren kasvua ja kehitystä.

Kuusamon kaupungin strategisena tavoitteena on tarjota hyvin toimivat peruspalvelut, jotka muodostavat kuntalaisten palvelujen ytimen. Erityispalveluilla tuetaan yksilöiden selviytymistä silloin kun peruspalvelut eivät riitä. Tämä edellyttää eri palveluiden, resurssien sekä osaamisen yhteistarkastelua. Tavoitteena on, että palvelut kootaan kuntalaisen näkökulmasta saumattomiksi palveluketjuiksi lisäämällä eri toimijoiden ja osaajien yhteistyötä.

Perhekeskeisyys ja perheiden tarpeista lähtevä palveluajattelu on vahvistunut. Monissa asiakirjoissa korostetaan perheiden kanssa tehtävän yhteistyön merkitystä lapsen ja nuoren hyvinvoinnille. Perhettä, lasta ja nuorta halutaan kuulla ja asiakkaan kokemusta arvostetaan palvelujen kehittämisessä ja toteuttamisessa. Asiakasohjauksen ja sähköisten palvelujen keinoin pyritään monipuolistamaan palveluja ja madaltamaan palvelujen saamisen kynnyksiä. Järjestötoimijat on otettu vahvemmin mukaan (SPR, MLL, Nose) ja osaksi kuntalaisen arjen tukea. Järjestöt ovat vahvoja toimijoita erilaisten ryhmämuotoisten perhe- ja harrastekerhojen sekä vertaisryhmätoiminnan järjestäjinä.

Muutos vahvistaa ja syventää Kuusamon kaupungin pyrkimystä asiakaslähtöisten ja ennaltaehkäisevien palvelujen toteuttamiseen.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman keskeisiä periaatteita ovat:

- Lapsen oikeudet: lapsilähtöisyys ja lapsen oikeus tulla kuulluksi ja osallistua häntä koskevista asioista
- Yhteisöllisyys ja pärjäävyys: sujuva arki ja hyvinvoiva yhteisö suojaavat lasta ja nuorta
- Osallisuus: perhe, lapsi ja nuori ovat aktiivisesti mukana palvelujen toteuttamisessa
- Kasvu- ja kehitysympäristöt: palvelut suuntautuvat kohti perhettä, varhaiskasvatukseen, koulun ja vapaa-ajan ympäristöjä
- Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen: lapsen ja nuoren perustarpeiden huomioiminen mahdollistaa yhdenvertaiset kasvuolosuhteet kaikille
- Tarvelähtöisyys, perhe- ja lapsilähtöisyys: palvelut järjestetään perheen tarpeita vastaavasti
- Yleisestä erityiseen: painopiste ennaltaehkäisyssä ja erityispalvelut tukevat peruspalveluja.

Tulevaisuudessa korostuvat digitaalisuuden ja asiakasohjauksen tuomat muutokset, mikä lisää sähköisten palvelujen määrää sekä palvelujen henkilökohtaista ja yksilöityä kohdentumista. Uudet palvelukanavat madaltavat entisestään palveluihin pääsemisen kynnyksiä ja mahdollistavat ajasta ja paikasta riippumattomien räätälöityjen palvelujen kehittämisen. Fyysisten palvelujen tarve ei poistu, mutta niihin ohjautumisessa ja toteuttamisessa voidaan hyödyntää entistä monipuolisemmin eri palvelujen toteuttamistapoja. Lasten ja nuorten arjessa sähköiset toimintaympäristöt ovat jo arkipäivää, mutta viranhaltijoiden työnkuissa tämä vaatii uusien

käytäntöjen kehittämistä. Lisäksi on huolehdittava kuntalaisten tasa-arvoisesta mahdollisuudesta hyödyntää kehittyviä palveluja.

17 Keskeiset toimenpide-ehdotuksen lasten ja nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseksi

Perhekeskukset ja lasten, nuorten ja perheiden varhainen tuki arjessa

- sisältyy popsote-valmisteluun
- palveluiden jalkautuminen
- vanhempien ja lasten ohjaus ja neuvonta läpi koko palvelujärjestelmän
- sähköinen perhekeskus kaupungin internet-sivuille

Täydennyskoulutusta

- perheasiain sovittelijoiden koulutus 2020–2021
- velkaneuvonnan koulutus 2020
- sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain koulutus varhaiskasvatuksen ja opetuksen henkilöstölle
- lastensuojelun erityis- ja vaativien palvelujen koulutus
- THL:n Barnahus-hankkeen koulutukset väkivaltaa kohdanneiden lasten hoidon tueksi

Lasten ja nuorten matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalvelut

Kuusamon perusopetuksen yläkouluilla aloittaa toimintansa etsivä terveydenhoitaja (vrt. miekkari), joka täydentää koulujen varhaista tukea oppilaiden arjessa. Palvelulla vähennetään lasten ja perheiden ohjaamista koulun ulkopuolisiin palveluihin – esimerkiksi sosiaalityöhön, perhetyöhön ja perheneuvolaan – ja lasten ja perheiden tuen tarpeisiin päästään vastaamaan välittömästi matalalla kynnyksellä yli hallintorajoen.

Lastensuojelun monialaisuus

Kuusamon kaupunki on sitoutunut perusturvalautakunnan päätöksellä hallitusohjelman mukaiseen Lastensuojelun monialainen kehittäminen Pohjois-Suomessa –hankkeeseen (2020–2022). Hanketta hallinnoi Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä.

Hankkeen tavoitteena on, että

1. lastensuojelun asiakkaana olevat lapset ja nuoret saavat päihde- ja mielenterveysongelmiinsa monialaisen tuen ja avun oikea-aikaisesti ja koordinoidusti
2. lastensuojelun asiakkaana olevien lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten osaaminen vahvistuu
3. kehitetyt toimintamallit varmistavat lastensuojelun lasten ja nuorten osallisuuden omilla prosesseissaan.

Kuusamon lapsiperheiden sosiaalipalveluiden näkemys perheiden hyvinvoinnista ja arjen näkymästä lokakuussa 2020:

- Korona ja siihen liittyvät huolet
- Vanhemmat eivät kykene tekemään aikuisten vastuulle kuuluvia päätöksiä
- (Masentuneita) aikuisia pitää potkia hoitamaan asioita
- Huono-osaisuus kasautuu
- Lasten turvattomuus = vanhempien arjen kyvyttömyys
- Vanhemmat tarvitsevat taitoa olla selkeitä
- Perheillä ei ole lähiverkostoa
- Yhä pienemmällä lapsilla on suorituspainetta suhteessa kouluun ja harrastuksiin
- Lapsilla ja aikuisilla on sosiaalisten tilanteiden pelkoa
- Perheet kaipaavat nyt enemmän neuvoja kuin rahaa

Huomion kohteeksi:

- Aikuisten ruutuaika
- Lapsille aikuisten aikaa = läsnäoloa kodeissa
- Mikä on kellekin turvallista, hyvää ja kivaa
- Oman arjen haltuunotto
- Pienistä asioista ja teoista syntyy aina jotain suurta

Liitteet

Kuusamon kaupungin hyvinvoinnin toimintasuunnitelma 2020

Kuusamon kaupungin LAPE-juurruttamis- ja kehittämissuunnitelma vuosille 2020–2025

Kehittämiskokonaisuuksille (Lape) asetetut kansalliset ja maakunnalliset toiminnalliset tavoitteet

Lastensuojelun monialainen kehittäminen 2020–2022 Pohjois-Suomessa

Oppilas- ja opiskelijahuoltotyön strategia 2020–2021

Kainuun ammattiopiston erityisen tuen toimintaohje

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointisopimus 2019–2025

